

NÉPÚJSÁG

A természet kalendáriuma

CXLIX.

Május 1. **Fülöp és Jakab** ősi tavaszünnepe, a majálisok napja. Ha a napot megelőző éjjelen, a boszorkányok éjszakáján, esik az eső, akkor nagy termés lesz, ha hideg van, netán fagy, a boszorkányok elviszik a termést, és a gazdáknak be kell érni az ott felejtett, elhullajtott gabonával.

Néhol ez a megítélése május első napjának. Máshol meg úgy tartják, hogy:

Május hívössége a gazdának üdvössége.

A majális régente is kihagyhatatlan ünnepe volt a város polgárságának. A népünnepe a Somostetőre hívogatta Flekkenburg lakóit. Hangulata volt az akkori majálisoknak. Ezt próbálta a '90-es években visszacsempészni Fodor Imre. Emlék az is már. Most a Maros parton a szentgyörgyiek vendégeként ünnepelünk.

Emlék az első májusi gyöngyvirág is a Somostetőn. Éppen május elsején, 1969-ben, édesanyámnak szántam. Hiába kérte a lány, hogy cserébe adnám neki... Egy csokornyai agárkosborért, a *Németkalap* alól. Jól ismertem az *Orchis morio* minden előfordulását Vásárhely környékén. Az orchideák iránti tisztelet és szeretet már akkor belém ivódott. S bizony már akkor is ritkaságnak számított minden kosborfaj. A hiábavalóan kitaposott és leszedett kosborok tagadtatták meg velem azt a cserét.

Három éve érdekes könyvre leltem a *Csurgói Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium könyvtárában*. A költő botanikai örökségét kerestem. Akkor tette elém Viola Ernő könyvtáros *Antoine du Pinet Historia plantarum* első kiadását. A lyoni Gabriel Coterius nyomdász könyve sűrített összeállítás *Pietro Andrea Matthioli* és más szerzők addigi munkásságából. Minden növényleírást kis, ha nem is mindig nagyon pontos, de botanikailag is értékelhető fametszet kísért. Megjelenésének éve 1561. (Gondoljunk bele: Szigetvár két ostroma - 1556. és 1566. - között vagyunk, s négy éve működik a Scola Particula Vásárhelyt.)

A könyv első lapján áthúzott név szerepel: **Szász József** s alatta az **1800.** évszám. Ilencfalvi Szász József a *Teleki Téka* első könyvtárnoka volt 1802-től. A bécsi, prágai, lipcsei és drezdai egyetemeken után Jenában tanult könyvtártudományt, irodalomtörténetet, s egyúttal növény- és ásványtant is.

A könyv címlapján a mellékcím alatt **Sárközy István** Somogy vármegye alispánjának neve szerepel. 1791-ben az ő gondolata volt a somogyi református gimnázium szükségessége. Évre rá Csurgón Festetics György gróf indítja is a gimnáziumot. Sárközy korának sok neves férfiújával levelezett. **Pálóczi Horváth Ádám, Berzsenyi Dániel, Kazinczy Ferenc** barátai voltak. Éppen Pálóczi mutatta be az alispánnak **Csokonai Vitéz Mihályt**, aki 1798 júniusától 1799 májusáig családi vendége volt Nagybajomban. Csokonait itt érte a hír, hogy az *Erdélyi Nyelvművelő Társaság* a tagjai közé választotta, amit 1798. augusztus 4-én kelt levelében köszönt meg. Csokonait Sárközy, mint főgondnok, ajánlja nyelv- és természettan tanárnak a csurgói gimnáziumba. Itt veti papírra **1799-ben a Marosvásárhelyi gondolatokat**, amelyet nyilván elküld **Aranka Györgynek**, s Csokonai fennmaradt levelei között akad olyan, amit Szász Józsefnek írt volt.

Sárközy halála után könyvtára a csurgói gimnáziumra szállt.

A Historia plantarum e példányát is sokan forgatták az idők során. Tanúskodik erről a könyvecske számtalan, latin és magyar nyelvű, bejegyzése is. Népi növénynevek, receptek, kiegészítések. Legalább három jól elkülöníthető íráskép. Talán éppen Szász, Sárközy és Csokonai keze nyoma. Jut mindez eszembe a határozó 396-397. oldaláról, ami (agár)kosbort igyekszik megjeleníteni.

Az 1904. május 5-én hunyt el **Jókai Mór**. Az 1976-ban megjelent ***Egészen az északi Pólusig!*** című regényének ***Az új teremtés műve*** fejezetében „a kosborok, cipőcímek (orchideák, calceolariák) pillangót, lepkét, bogarat utánzó virágseregé”-ről ír. E félmondat is bizonyítja: Jókai értve szerette a természetet. Szenvedélyének hódolva 1853-tól építette ki a budai Svábhegyen lévő kertjét, amit 1975-ben állítottak helyre. Ma országos jelentőségű természetvédelmi terület és 2007 óta védett történeti kert. Emlékszobája mellett, a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága és a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület is itt székel.

Ma, 46 év távolából, gyöngyvirág s agarkosbor képével engesztelve akkori sértődöttet, maradok kiváló tisztelettel:

Kiss Székely Zoltán

Kelt 2015-ben, május elsején

1. ábra Du Pinet Historia Plantarumának címlapja

2. ábra Májusi gyöngyvirág harmata

3. ábra Orchisok rajza Antoine de Pinet Historia Plantarumából